

Tatry

Vysoké, Belianske, Západné

TURISTICKÝ SPRIEVODCA
história • pamiatky • príroda • turistika

Tatry

Vysoké, Belianske, Západné

Juraj Kucharík

TURISTICKÝ SPRIEVODCA

história • pamiatky • prechádzky • informácie

Autor ďakuje za vecné pripomienky Danielovi Kollárovi, Jánovi Lacikovi a Martine Petránovej.

Tatry

Vysoké, Belianske, Západné

Turistický sprievodca

1. vydanie, 2019

© Autor textu: Juraj Kucharík

Zodpovedný redaktor a editor: Daniel Kollár

Technický redaktor: Marianna Lázničková

© Fotografie: Juraj Kucharík (145), Ján Lacika (71), Daniel Kollár (42), Zuzana Kollárová (24), Tibor Kollár (8), Libor Láznička (6), Peter Chromek (5), Ivan Kňaze (5), Viera Poláková (5), Pavol Papp (4), Pavol Gavláč (3), František Turanský (3), Viera Vrabčeková (2), Kristína Vičíková (1), Roman Vittek (1) a archív vydavateľstva DAJAMA

Fotografia na obálke: Malá Studená dolina (Juraj Kucharík)

Jazyková úprava: Martina Petránová

Ručne maľované mapy: © Vydavateľstvo CBS, spol. s r. o., www.malovane-mapy.sk

Mapy: © MAPA Slovakia Editor, spol. s r. o. a Ján Lacika

Výrezy máp: © Kartografie HP a SHOCart, www.kartografiehp.cz

© Dizajn a typografia: Marianna Lázničková

Tlač: NIKARA, Krupina

Akékoľvek, hoci aj čiastočné použitie diela je dovolené len s písomným súhlasom vydavateľstva DAJAMA.

© RNDr. Daniel Kollár – DAJAMA

Karloveské rameno 4b, 841 04 Bratislava

tel.: +421 918 320 117, info@dajama.sk, www.dajama.sk

Vydalo vydavateľstvo DAJAMA v roku 2019 ako svoju 309. publikáciu.

ISBN 978-80-8136-098-5

Obsah

Slovo autora	5
Tatry na mape	6
Typické Tatry	8
To najlepšie v Tatrách	13
Príroda Tatier	14
Dejiny Tatier	22
Oblasti Tatier	30
Východné Tatry (Vysoké a Belianske)	33
Východiská túr	34
Doliny a štíty	76
Turistické trasy	122
Podtatranské obce	144
Západné Tatry	149
Východiská túr	150
Doliny a štíty	158
Turistické trasy	188
Turistika	211
Kultúra a voľný čas	228
Praktické informácie	232

Milí čitatelia,

tatranský región považujú mnohí domáci a tiež zahraniční turisti za najkrajší „kút“ Slovenska. Tatry skutočne vynikajú nielen v porovnaní s inými slovenskými pohoriami, ale i v širšom európskom kontexte. Tatry, resp. ich celok Vysoké Tatry, sú najvyššou časťou celých Karpát. Zároveň sú najvyšším európskym vnútrozemským pohorím v oblasti medzi Alpami, Kaukazom, Uralom a Severným ľadovým oceánom. Aj preto vošli do povedomia verejnosti ako „miniaturne Alpy“ či „najmenšie veľhory sveta“. Slovenská časť Tatier má 610 km², čo sú približne štyri pätiny ich celej rozlohy. Ich menšia časť zasahuje do susedného Poľska. Územie slovenskej časti zodpovedá približne 1,7-násobku rozlohy Bratislavy či 1,2-násobku rozlohy Prahy. Je pozoruhodné, že na takomto pomerne malom území sa sústreďujú taká výnimočná, rozdielna a pestrá koncentrácia prírodných krás, ako sú vysoké štíty, ľadovcové doliny, vodopády, plesá, bohatá kvetena či divo žijúca zver, obývajúca pohorie od ľadových čias. Častokrát si pod pomenovaním Tatry vybavujeme iba ich najvyššiu časť – Vysoké Tatry. Ich rovnako dôležitou súčasťou sú však aj Belianske a Západné Tatry, ktoré sú plošne vôbec najväčšie. Na väčšine územia sa rozkladá Tatranský národný park, ktorý bol vyhlásený ako prvý na Slovensku.

Tatry vnímame, prirodzene, predovšetkým prostredníctvom ich prírodných krás. Pohorie je však zároveň veľmi zaujímavou oblasťou aj z pohľadu aktivít človeka, ktorý krajinu ovplyvnil z rôznych hľadísk. Tatry síce svojím územím historicky spadali pod regióny Spiš, Liptov a Orava, no do veľkej miery sa vyprofilovali ako samostatný územný celok. Spočiatku ich spoznávali pastieri, lovci či hľadači bájných pokladov, časom sa stali predmetom záujmu učencov a najneskôr od 18. storočia sa profilovali aj ako oblasť cestovného ruchu, čomu výrazne napomohlo založenie osady Starý Smokovec v roku 1793. Tatry, a to najmä Vysoké, sa kreovali ako stredisko turistiky a kúpeľnej, klimatickej liečby. Na prelome 19. a 20. storočia, v medzivýnovom období a tiež v šesťdesiatych rokoch 20. storočia tu vzniklo viacero zaujímavých stavieb. Tie dnes tvoria osobitnú kategóriu pamiatok v pestrej škále slovenskej architektúry. Stavební inžinieri prekonalí tiež rôzne slovenské, ba aj medzinárodné rekordy v súvislosti s budovaním dopravnej infraštruktúry, a tak v Tatrách môžeme vidieť aj zaujímavé technické pamiatky. Samostatnou etapou tatranských dejín je vývoj ochrany prírody, rozvoj turistiky či množstvo uskutočnených športových podujatí.

V roku 2018 vyšiel v tejto edícii sprievodca Spiš s podtitulom Slovenský raj, Levoča, Kežmarok. Vtedy bolo mojim pôvodným zámerom vydať turistického sprievodcu s titulom Vysoké Tatry a Spiš, čím som chcel apelovať na to, že práve Vysoké Tatry historicky spadali do spišského regiónu. Množstvo prírodných a kultúrnych krás v takomto územnom vymedzení sa však až príveľmi začalo nabaľovať. Editor preto prišiel s návrhom vydať Vysoké Tatry ako voľné pokračovanie v podobe titulu Tatry spolu s Belianskymi a Západnými Tatrami. Takto pripraveného sprievodcu držíte práve v rukách...

Tatry vo mne vzbudzovali rešpekt a údiv už od detských čias. V tom období boli pre mňa hlavným lákadlom lanovky, električky, zubačka a neutíchajúca túžba neustále nimi cestovať. Časom sa (detskými očami vnímaná) „nútená“ pešia turistika premenila v želanie zdolávať vrcholy a nakoniec v uspokojivý pocit z pokorených výšok a výhľadov z nich. Dnes je to najmä radosť a načerpanie energie z pobytu v prírode.

Prajem vám, milí čitatelia, príjemné čítanie a verím, že prostredníctvom tohto sprievodcu aj inšpiratívne spoznávanie prírodných a kultúrnych krás – či už vo Vysokých, Belianskych, alebo v Západných Tatrách. Želám vám veľa šťastných kilometrov v nohách v krásnej tatranskej prírode!

Juraj Kucharík

Tatry na mape

Tatry sú pohorím na severe Slovenska. Ich územím prechádza štátna hranica medzi Slovenskom a Poľskom, pričom ich väčšia časť, takmer štyri pätiny, sa nachádza na slovenskej strane. Tatry sú najvyšším pohorím v celom horskom systéme Karpát, ktorý prechádza naprieč územím ôsmich európskych krajín v dĺžke viac ako 1 400 km. Hlavný hrebeň Tatier má vyše 75 km a tiahne sa od Hutianskeho sedla pri obci Hutý, ktoré oddeľuje Západné Tatry od Skorušinských a Chočských vrchov, po sedlo Pod Príslopom pri obci Ždiar, ktoré oddeľuje Belianske Tatry od Spišskej Magury. Tatry sa členia na dva podcelky: Západné Tatry a Východné Tatry. Východné Tatry sa ďalej delia na Vysoké Tatry a Belianske Tatry. Zatiaľ čo Západné Tatry patria do historických regiónov Liptov a Orava, Vysoké a Belianske Tatry zasahujú do regiónu Spiša. V rámci posledného územnosprávneho členenia Slovenska v roku 1996 sa Tatry ocitli na území dvoch vyšších územných celkov, a to Žilinského a Prešovského kraja, resp. troch okresov – Poprad, Liptovský Mikuláš, Tvrdošín (a časť ochranného pásma zasahuje aj do okresu Kežmarok).

Tabuľka vzdialeností*:

Tatry

Tatranská Lomnica	7 km
Štrbské Pleso	16 km
Ždiar	22 km
Tatranská Javorina	33 km
Pribylina	39 km
Žiar	55 km
Zuberec	68 km

Slovensko

Poprad	15 km
Košice	115 km
Banská Bystrica	125 km
Žilina	150 km
Bratislava	330 km

Európa

Krakov	140 km
Budapešť	270 km
Brno	360 km
Viedeň	410 km
Varšava	450 km
Praha	560 km
Belehrad	630 km
Berlín	730 km
Kyjev	870 km
Bukurešť	960 km
Brusel	1 460 km
Helsinki	1 530 km
Paríž	1 510 km
Rím	1 520 km
Moskva	1 600 km
Londýn	1 790 km

* Vzdialenosti sú uvedené od Starého Smokovca

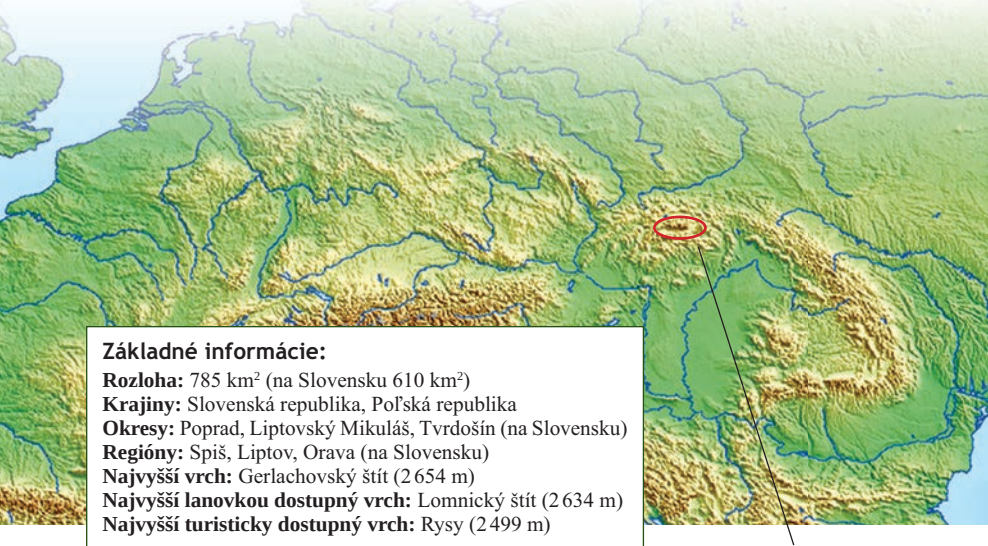

Západné Tatry majú rozlohu 380 km², z toho 286 km² na území Slovenska.

Bystrá (2248 m) je najvyšším vrchom Západných Tatier.

Liptovská kotlina

Základné informácie:

Rozloha: 785 km² (na Slovensku 610 km²)

Krajiny: Slovenská republika, Poľská republika

Okresy: Poprad, Liptovský Mikuláš, Tvrdošín (na Slovensku)

Regióny: Spiš, Liptov, Orava (na Slovensku)

Najvyšší vrch: Gerlachovský štít (2 654 m)

Najvyšší lanovkou dostupný vrch: Lomnický štít (2 634 m)

Najvyšší turisticky dostupný vrch: Rysy (2 499 m)

Vysoké Tatry sú najvyššou časťou Tatier, ako aj celých Karpát. Desiat štítov a veží presahuje výšku 2 600 m. Majú rozlohu 341 km², z toho 260 km² patrí Slovensku. Susedné Západné Tatry prevyšujú o asi 400 m, Belianske o zhruba 500 m.

Tatry sú súčasťou európskeho horského masívu Karpaty.

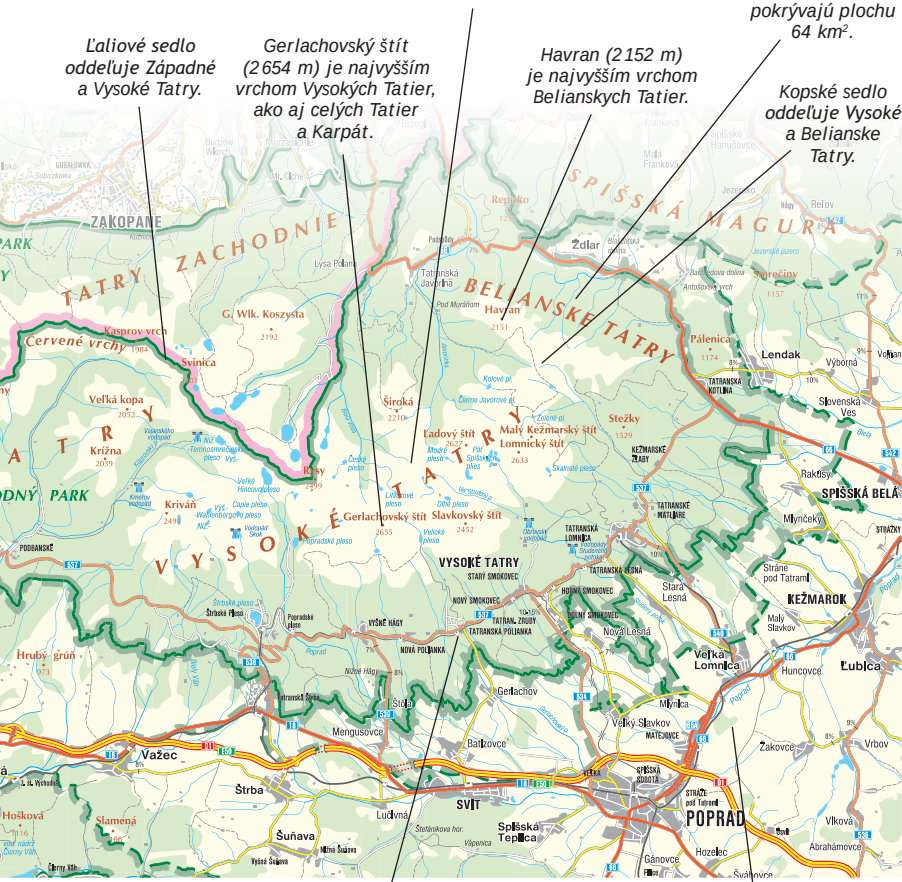
Belianske Tatry pokrývajú plochu 64 km².

Laliové sedlo oddeľuje Západné a Vysoké Tatry.

Gerlachovský štít (2 654 m) je najvyšším vrchom Vysokých Tatier, ako aj celých Tatier a Karpát.

Havran (2 152 m) je najvyšším vrchom Belianskych Tatier.

Kopské sedlo oddeľuje Vysoké a Belianske Tatry.

Podhorie

Popradská kotlina

Typické Tatry

Tatranské superlatívy

V Tatrách nájdeme viacero zaujímavostí, ktoré majú predponu „naj“. Sú najvyšším pohorím na Slovensku, nachádza sa tu najväčšie i najhlbšie slovenské jazero a patria k najchladnejším územiám na Slovensku. Vysoké Tatry sú najvyšším vnútrozemským pohorím v oblasti medzi Alpami, Kaukazom, Uralom a Severným ľadovým oceánom vôbec, takže viaceré tunajšie výškové rekordy sú nielen „naj“ na Slovensku, ale aj v tomto európskom regióne. Najvyšším vrchom je Gerlachovský štít, najvyšším lanovkou dostupným končiarom je Lomnický štít. Na jeho vrchole sa nachádza najvyššie položené obývané miesto, observatórium, stanica lanovky i malá botanická záhrada. Tatry

patria bez pochyb k najkrajším častiam Slovenska a svojimi prírodnými krásami vynikajú aj v rámci Európy. Tešia sa tiež záujmu turistov; každoročne patria k najnavštevovanejším častiam Slovenska.

Tatranské endemity

Endemit je živočíšny alebo rastlinný druh, ktorý sa vyskytuje len na jednom špecifickom území a nikde inde na svete.

Do úvahy sa pritom berie iba jeho prirodzený výskyt. V rámci fauny a flóry sa v Tatrách vyskytuje hneď niekoľko endemitov. Azda najznámejšie sú kamzík vrchovský, svišť vrchovský, tatranský a hraboš snežný, ktoré sú zároveň glaciálnymi relikťami, teda organizmami z čias doby ľadovej. Medzi rastlinné tatranské endemity sa radia iskerník vysokotatranský, očianka

bezost'ová alebo prvosienka dlhoveká plocholístá. V Tatrách sa vyskytujú aj rôzne západokarpatské endemity.

Chránené územie

Na území Tatier bol v roku 1948, s účinnosťou od 1. januára 1949, vyhlásený Tatranský národný park (TANAP). Je najstarším z deviatich slovenských národných parkov. Delí sa na dva celky: Východné Tatry (Vysoké a Belianske) a Západné Tatry, ktoré sú súčasťou TANAP-u od roku 1987 (dovtedy boli súčasťou ochranného pásma). Vlastné územie národného parku zaberá plochu 738 km², ďalších 307 km² predstavuje ochranné pásmo, kam spadá oblasť okolo Zuberca, ľúčna krajina horného Liptova a okraj Popradskej kotliny hraničiaci s Vysokými Tatrami. Najhodnotnejšie a najprísnejšie chránené sú oblasti 27 národných prírodných rezervácií, 23 prírodných rezervácií, 2 chránené areály, 1 národná prírodná pamiatka a 2 prírodné pamiatky, ktoré spolu tvoria asi polovicu územia národného parku. Od roku 1993 je

TANAP súčasťou biosférickej siete rezervácií UNESCO, od roku 2002 sú prírodné rezervácie Tatier v nominácii do Zoznamu UNESCO v rámci prírodného dedičstva. Tatry sú tiež súčasťou sústavy chránených území európskeho významu NATURA 2000. Národný park susedí na severe s poľským Tatrzanskim Parkom Narodowym, vyhláseným v roku 1954. Spolu tvoria cezhraničné chránené územie.

Plesá

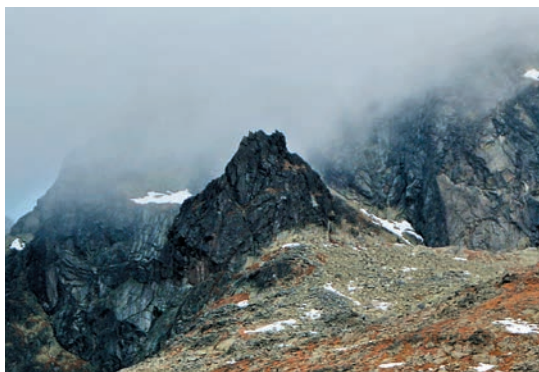
Vysokohorské ľadovcové jazerá, nazývané plesá, ikonicky dotvárajú tatranské doliny. Patria medzi populárne ciele mnohých turistov. Sú pozostatkom činnosti ľadovcov v poslednej dobe ľadovej. Podľa pôvodu sú karové alebo morénové. Voda vyplnila buď hlboké ľadovcové kotly (kary), alebo zníženejiny ohradené ľadovcovými nánosmi (morénami). Charakteristické pre plesá sú okrúhle tvary. Niektoré postupne zanikajú, prípadne zanikli už úplne. Neexistuje presne stanovené pravidlo, ktorá vodná plocha ešte je plesom, a ktorá nie. Najviac plies

sa nachádza vo Vysokých Tatrách. Azda najznámejšie sú Štrbské a Popradské pleso, najväčšie v slovenskej časti Tatier je Veľké Hincovo pleso s rozlohou viac ako 20 futbalových ihrísk. Najvyššie položené stále pleso je Modré pleso vo výške až 2 189 m. Plesá fascinovali ľudí už v minulosti. Dokonca sa mnohí domnievali, že plesá sú akési „oká morí“, teda jazerá spojené tajomným podzemím s morom a pri opise prírody im venovali zvláštnu pozornosť. Plošne najväčšie pleso Tatier, ktoré sa nachádza v ich poľskej časti, sa nazýva Morské Oko. Dodnes tak názvom pripomína niekdajšie predstavy ľudí.

Tatranské počasie

Slovným spojením „typické tatranské počasie“ sa niekedy označuje chladné alebo veľmi premenlivé počasie. Počasie v Tatrách je ovplyvnené ich vnútrozemskou polohou a výškou, pričom teplota ubúda so zvyšujúcou sa nadmorskou výškou. S výškou zároveň spravidla rastie aj množstvo zrážok. Nestálosť tatranského počasia sa prejavuje najmä od júna do augusta, kedy sa často slnečné

počasie mení na niektorých miestach okolo obeda na búrk s prudkým lejacom. Naopak, najstabilnejšie je počas tzv. babieho leta na prelome septembra a októbra. Obzvlášť pôsobivé pohľady poskytujú horné polohy Tatier v čase zimných inverzií. Vtedy sa ťažší studený vzduch hromadí v nižších polohách, čím podmieňuje vznik hmly alebo oblačnosti v údoliach a kotlinách. Teplejší vzduch je vytlačený do vyšších polôh. Nižšie polohy sa tak ocitnú takmer bez slnečného svitu, zatiaľ čo vyššie polohy nad výškou asi 1 100 m

osvetľuje slnko. Tatranské štíty sa počas takýchto teplotných inverzií ukazujú ponad hustú hmlu, kým údolia a kotliny sú „utope- né“ v mori oblakov.

Tatranská magistrála

Červeno značkováaná Tatranská magistrála je najdlhším súvislým turistickým chodníkom, ktorý prechádza naprieč južnými svahmi Tatier. Myšlienku vybudovať takýto chodník publikoval Hugo Jeltsch už v roku 1903. V tom čase síce niektoré úseky existovali, neboli však prepojené do jedného celku. Dnes

má Tatranská magistrála dĺžku 72 km a optimálny čas na jej zdolanie je tri až štyri dni. Začína na rázcestí Tokariny v Západných Tatrách, prechádza ústím Žiarskej doliny a pokračuje do Podbanského. Tu začína jej vysokotatranská časť (niekedy sa začiatok magistrály uvádza až od Podbanského), ktorá vyššie v horách výraznejšie stúpa a klesá. Trasa vedie okolo Štrbského, Popradského, Batizovského a Velického plesa. Pokračuje na Hrebienok a okolo Zamkovského chaty smeruje až ku Skalnatému plesu. Sedlom pod Svišťovkou, kde kulminuje vo výške 2023 m, vedie k Zelenému plesu a končí pri Veľkom Bielom plese, odkiaľ sa možno vydať do oblasti Belianskych Tatier. V minulosti jej časť viedla aj po hrebeni Belianskych Tatier, tá však bola z dôvodu ochrany prírody uzavretá. Na magistrálu sa napája väčšina turistických chodníkov smerujúcich prevažne do južných tatranských dolín.

Jaskyne

Na území TANAP-u sa nachádza viac ako 400 jaskýň, pričom počet sa mení v závislosti od preskúmania nových podzemných priestorov. Výskumom jaskýň sa tiež aktualizujú rôzne údaje o nich. Za jaskyňu sa považuje človeku prístupný a prírodnými procesmi vytvorený dutý podzemný priestor, ktorého dĺžka presahuje dva metre a rozmery povrchového otvoru sú menšie ako jeho dĺžka alebo hĺbka. V Tatrách sa nachádza najviac krasových jaskýň, ale vyskytujú sa aj pseudo-krasové jaskyne. Najväčšou je jaskyňa Mesačný tieň, objavená v roku 2004 na území Vysokých Tatier. V súčasnosti je preskúmaných viac ako 34 km chodieb, čo ju už teraz radí na druhé miesto v rebríčku najdlhších jaskýň na Slovensku. Nie je vylúčené, že sa po ďalšom skúmaní dostane na vrchol rebríčka. Hĺbka jaskyne je 451 m. Verejnosti sprístupnené sú Belianska jaskyňa neďaleko Tatranskej Kotliny a Brestovská jaskyňa v Západných Tatrách pri Zubercoch.

Architektúra

Tatry, predovšetkým tie Vysoké, sa môžu pýšiť niekoľkými zaujímavými architektonickými pamiatkami. Ako populárne stredisko cestovného ruchu sa budovali od 19. storočia, kedy bolo založených viacero vysokotatranských osád. Architektúra, niekedy označovaná (v istom zmysle slova chybné) ako „tradičná tatranská“, vychádza z typických predloh hrazdenej architektúry,

častej tiež v horskom či kúpeľnom prostredí. Medzi jej priekopníkov vo Vysokých Tatrách patrili Gedeon Majunke a Guido Hoepfner. Svoje diela vo Vysokých Tatrách realizovali tiež slávni architekti ako Dušan Jurkovič, Milan Michal Harminc či Bohuslav Fuchs. Vysoké Tatry zažívali veľký stavebný boom aj v súvislosti s prípravami Majstrovstiev sveta v klasických lyžiarskych disciplínach v roku 1970. V uvoľnenej atmosfére šesťdesiatych rokov vzniklo predovšetkým na Štrbskom Plese a v Tatranskej Lomnici niekoľko odvážnych diel. Akýmisi ikonami tohto obdobia sa stali Areál snov, hotel Panoráma či Múzeum TANAP-u.

V okolí Tatier sa niektoré obce pýšia zachovanou ľudovou architektúrou, a to predovšetkým obec Ždiar pod Belianskymi Tatrami, vyhlásená za pamiatkovú rezerváciu ľudovej architektúry. Pod Západnými Tatrami sa tešia veľkej obľube skanzeny ľudovej architektúry v Pribyline a v Zubercoch.

Kúpele

Vysoké Tatry patria medzi významné kúpeľné strediská na Slovensku, k čomu ich predurčili priaznivé klimatické podmienky. Prvými významnými strediskami liečby boli osady Starý Smokovec a Nový Smokovec. Práve Nový Smokovec je spojený s úspešnou generáciou lekárov

Szontaghovcov. V deväťdesiatych rokoch 19. storočia zaradili tatranské lokality do kategórie klimatických kúpeľov, pričom získali štatúty liečebných ústavov a zotavovní. Pôvodne klimatické sanatória určené na rekreačné účely sa tak postupne menili na špecializované zdravotnícke zariadenia úspešné v oblasti liečby dýchacích ciest. V súvislosti s rozšírením tuberkulózy v Európe bol dokonca v rokoch 1927 až 1929 predložený návrh zákona o vytvorení tzv. tuberkulózovej rezervácie, ktorej cieľom bolo oddeliť sanatórne časti od hotelovej zóny klimatických stredísk. To však bolo v rozpore s cieľmi podnikateľov a rozvojom cestovného ruchu. Nakoniec vzniklo obrovské sanatórium na liečbu tuberkulózy vo Vyšných Hágoch. Okrem chorôb dýchacích ciest sa vysokotatranské ústavy špecializovali aj v oblasti kardiovaskulárnych chorôb, neurologických či gastroenterologických ochorení. Pacientom na kúpeľnej liečbe napomáha pobyt na čistom, vysokohorskom vzduchu, dostatok slnečného žiarenia i prírodné vody. Dnes má

mesto Vysoké Tatry štatút kúpeľného miesta.

Vysokohorské chaty

Tatranské vysokohorské chaty patria medzi najpopulárnejšie ciele mnohých turistov. Poskytujú občerstvenie a spravidla aj turistické ubytovanie vo vysokohorskom prostredí. Sú tiež útočiskami turistov počas nepriaznivého počasia. Ich predchodcami boli rôzne provizórne prístrešky či útulne. Najviac sa ich nachádza vo Vysokých Tatrách. Najstaršou zachovanou chatou je Rainerova útulňa, známa ako „Rainerka“, ktorú otvorili v roku 1865 v súvislosti s rozvojom turistiky v oblasti nad Starým Smokovcom. Najvyššie položená je Chata pod Rysmi (2 250 m), najvyššie stojaca chata

s celoročnou prevádzkou je Téryho chata (2 015 m) v Malej Studenej doline. Jedinou chatou Belianskych Tatier je Chata Plesnivec a v Západných Tatrách sa najväčšej obľube tešia Žiarska chata a Ťatliakova chata.

Netradičná doprava

Už v minulosti sa ľudia snažili dostať do tatranských dolín a na štíty Tatier. Lákali ich povesti o drahých kovoch, ktoré sa mali ukrývať v horách, ale aj snaha pokoriť rôzne rekordy. Rozvoj dopravy, ako aj rastúci „priemysel cestovného ruchu“ išli „ruka v ruke“ s budovaním dopravnej infraštruktúry. Doprava v oblasti Vysokých Tatier nemá v istom slova zmysle na Slovensku obdobu. Už v roku 1896 bola sprevádzkovaná prvá ozubnicová železnica zo Štrby na Štrbské Pleso. Neskôr prepojila vysokotatranské osady električka. Od roku 1908 spája Starý Smokovec s Hrebienkom pozemná lanová dráha. V roku 1940 sprevádzkovali lanovku z Tatranskej Lomnice na Lomnický štít. Lanovka na 2 634 m vysoký vrchol držala niekoľko rokov svetový rekord.

To najlepšie v Tatrách

Väčšina turistov smeruje do Tatier za výletmi do prírody; predovšetkým do ich dolín a na vysoké štíty s krásnymi kruhovými výhľadmi. Tatry ponúkajú tiež niekoľko historických a umeleckých pamiatok a architektonických zaujímavostí, ktoré sú špecifické pre tento vysokohorský región. Prejsť všetky opísané lokality v tomto sprievodcovi si vyžaduje viacero dní, resp. opakované návštevy. V nasledujúcich riadkoch nájdete to najkrajšie, čo môžete v Tatrách vidieť a navštíviť.

Najkrajšie štíty Východných Tatier

Gerlachovský štít (s. 96 – 97)

Kriváň (s. 82 – 83)

Lomnický štít (s. 110 – 111)

Rysy (s. 92 – 93)

Slavkovský štít (s. 101)

Najkrajšie doliny Východných Tatier

Bielovodská dolina (s. 120 – 121)

Dolina Kežmarskej Bielej vody (s. 114 – 115)

Malá Studená dolina (s. 104 – 105)

Mengusovská dolina (s. 88 – 89)

Mlynická dolina (s. 86 – 87)

Najkrajšie východiská túr Východných Tatier

Štrbské Pleso (s. 36 – 43)

Starý a Nový Smokovec (s. 52 – 59)

Tatranská Lomnica (s. 64 – 69)

Ždiar (s. 74)

Najkrajšie doliny Západných Tatier

Juráňova dolina (s. 186 – 187)

Roháčska dolina (s. 178 – 181)

Tichá dolina (s. 160 – 161)

Žiarska dolina (s. 170 – 171)

Najkrajšie štíty Západných Tatier

Baníkov (s. 184 – 185)

Baranec (s. 168)

Bystrá (s. 164 – 165)

Sivý vrch (s. 176 – 177)

Tri kopy (s. 171)

Najkrajšie východiská túr Západných Tatier

Oravice (s. 155)

Pribylina (s. 151 – 153)

Zuberec (s. 156 – 157)

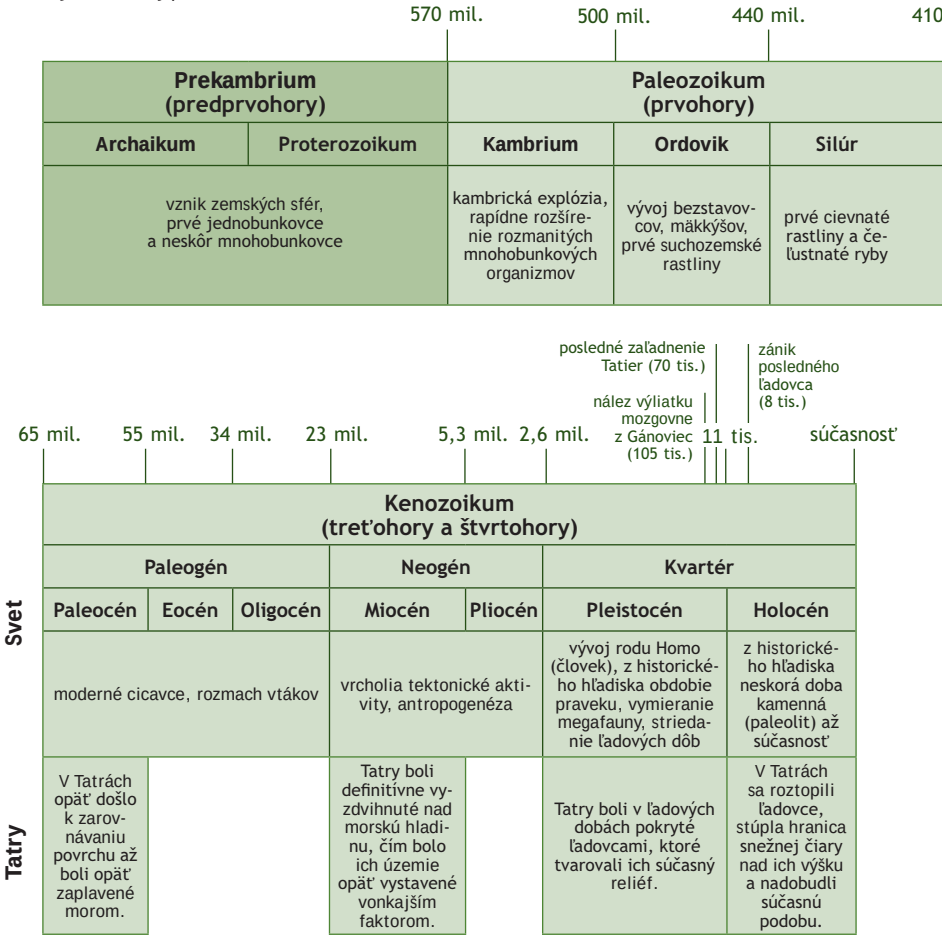
Príroda Tatier

Geológia

Tatry napriek svojej malej rozlohe nezaostávajú v porovnaní s inými svetovými vysokohorskými oblasťami. Je pozoruhodné, že na pomerne malom priestore sa vyvinuli také impozantné a rozličné formy štítov, brál, dolín, kamenných morí a ďalších typov útvarov. Tomu však predchádzal dlhý a zložitý geologický vývoj. Dnešný majestátny vzhľad Tatier je výsledkom stoviek miliónov rokov pôsobiacich a vzájomne súperiacich vnútorných a vonkajších činiteľov. Tatry boli vo svojej geologickej histórii striedavo horstvom, zarovnanou súšou, ale aj dnom tropického mora, v ktorom sa ukladali rôzne usadeniny. Tie sa postupne transformovali na pestrý súbor hornín. Pohyby litosferických dosiek spôsobili, že geologickú stavbu Tatier tvorí aj horninový materiál zo vzdialených oblastí. Karpaty, a teda aj Tatry, sú priamo súčasťou obrovského geomorfologického celku, známeho ako Alpsko-himalájska sústava.

Geologické obdobia Zeme a vývoj Tatier

* zjednodušený prehľad

Súčasná podoba Tatier sa začala rysovať asi v období mladších tret'ohôr, pred 15 až 20 miliónmi rokov. Za posledné približne dva milióny rokov tektonické pohyby spôsobili rozhodujúce zmeny, ktoré ovplyvnili dnešnú podobu Tatier. Vnútorne sily vyzdvihli pohorie ponad okolité kotliny tak, že sa Tatry v ľadových dobách dostali ponad snežnú čiaru, myslennú hranicu snehovej prikrývky, nad ktorou sa netopí sneh (výška snežnej čiary sa mení s pribúdajúcou zemepisnou šírkou, ovplyvňuje ju aj blízkosť mora a pod.). V období štvrtohôr zaplnili tatranské doliny ľadovce, pričom sa predpokladá, že Tatry boli zaľadnené najmenej trikrát. Počas posledného zaľadnenia, ktoré začalo pred zhruba 70 000 rokmi a trvalo asi 60 000 rokov, sa škandinávsky pevninský ľadovec priblížil až do oblasti Tatier. Snežná čiara v oblasti strednej Európy klesla pod úroveň 1 700 m (v súčasnosti je snežná čiara mimo výšky Tatier), a tak tatranské doliny zaplnili ľadovce. V čase najväčšej ľadovej expanzie pokrývali ľadovce asi 15 000 ha. Najväčšie z nich sa nachádzali v Bielovodskej, Kôprovej a v Mengusovskej doline. Posledná doba ľadová sa skončila pred približne 10 000 rokmi. Počas otepľovania sa ľadovce z Tatier vytratili, ostal však po nich bohato členený povrch; majestátne vyformované štíty a doliny. Posledný z menších karových ľadovcov sa roztopil pred asi 8 000 rokmi. Pôvod ľadovca v oblasti Medenej kotliny ako pozostatku niekdajšieho zaľadnenia ostáva naďalej v rovine hypotézy, ktorej overenie by mohli doložiť len vrťacie práce.

mil.	360 mil.	290 mil.	245 mil.	210 mil.	145 mil.	65 mil.	
Paleozoikum (prvohory)			Mezozoikum (druhohory)				
Devón	Karbón	Perm	Trias	Jura	Krieda		
prvé prastičky, plavúne, obojživelníky	prvé veľké stromy, veľký obsah kyslíka v atmosfére, rozmach hmyzu, obojživelníkov, prvé plazy	nové formy rýb, ústup morí, rozvoj plazov	prvé dinosaury, vajcorodé cicavce, rozloženie superkontinentu Pangea	rozšírenie morí, rozmach dinosaurov, prvé vtáky, kvitnúce rastliny	vápencové formácie, rozmach dinosaurov a na konci ich vymieranie, diverzifikácia hmyzu		Svet
			Tatry boli pokryté morom, usadzovali sa sedimenty. Morské dno nebolo stabilné, dochádzalo k jeho vyzdvihovaniu nad hladinu.			V Tatrách došlo k masívnemu horotvornému pochodu.	Tatry

Model dinosaura, ktorý pred asi 200 miliónmi rokov zanechal svoju stopu v Tichej doline, je vystavený Slovenskom národnom múzeu – Prírodovednom múzeu v Bratislave.

Tret'ohorný pieskovec starý asi 42 miliónov rokov so stopami morských živočíchov vystavený v Botanickej záhrade (Expozícia Tatranskej prírody TANAP-u) v Tatranskej Lomnici.

Granodiority sú najrozšírenejšou tatranskou vyvetrou horninou. Vznikli kryštalizáciou magmy stuhnutej hlboko pod zemským povrchom v mladších prvohorách pred 310 až 290 miliónmi rokov.

Viditeľné tektonické pukliny, ktoré vznikli popukávaním granodioritov pri vrásnení.

Povrch

Medzi základné typy georeliéfu radíme roviny, pahorkatiny, vrchoviny, hornatiny a veľhornatiny. Vertikálna členitosť reliéfu určená na základe relatívnych výškových rozdielov na plochách kruhov s polomerom dva kilometre prevyšuje v Tatrách hodnotu 640 m, čo ich radí medzi veľhornatiny. Tatry sa rozprestierajú vo výškovom rozpätí od 850 m (južné úpätie Západných Tatier) po 2 654 m (Gerlachovský štít). Takmer dve tretiny územia Tatier presahujú výšku 1 500 m a tvoria výraznú výškovú bariéru svojmu okoliu. Vrcholy Západných Tatier prevyšujú svoje okolie až o 1 500 m, vrcholy Východných Tatier ešte viac, o takmer 2 000 m. Dôkazom činnosti dávnych ľadovcov je ľadovcový typ reliéfu s karmi, trógmami, nunatakmi, obliakmi a morénami. Keďže sa z južnej strany nenachádza ďalšie predhorie, štíty výrazne dominujú okoliť krajine a spolu vytvárajú charakteristickú tatranskú panorámu, pripomínajúcu mohutnú skalnú stenu.

Otázku „Koľko končiarov sa nachádza v Tatrách?“ si položilo už veľa bádateľov. Spisovateľ a folklorista Pavol Dobšínský (1828 – 1885) uvádza magické číslo 999. Uznávaný znalec Vysokých Tatier Ivan Bohuš st. narátal, že v najvyššom pohorí sa nachádza 228 štítov, 164 veží, 24 vežičiek, 16 vrchov,

39 kôp, 11 kôpok, 31 hrbov, 3 hlavy, 5 rohov, 21 zubov, 15 ihiel, 2 hroty, 4 bašty, 6 strážnic a stráží, 3 magury a 2 grapy. Keby sme k tomu prirátali ešte všetky vyvýšeniny Západných a Belianskych Tatier, možno by sme dosiahli aj Dobšínskeho výpočet...

Vodstvo

Vysoké pohoria majú zväčša dobre rozvinutú riečnu sieť, ktorú ovplyvňujú výrazné terénne tvary. Pre Tatry je charakteristické množstvo krátkych bočných prítokov, zaústených z oboch strán do hlavnej rieky. Ak by sme spojili všetky tatranské toky do jednej rieky, bola by dlhá asi 1 500 km (vo Východných Tatrách takmer 880 km a v Západných Tatrách asi 620 km). Naprieč tatranskou oblasťou prechádza hlavné európske rozvodie medzi Čiernym a Baltským morom. Vody otekajúce do rieky Poprad sa dostávajú cez Dunajec a Vislu do Baltského mora. Vody tečúce do Biela Váhu a Oravy otekajú cez Váh a Dunaj do Čierneho mora. Kuriozitou je Štrbské pleso, o ktorého priesakoch sa uvažuje, že odchádzajú do oboch morí. Spravidla najmenší prítok majú horské toky počas zimy, kedy je veľká časť zrážok vo forme snehu a ľadu. Svoje hladiny zvyšujú pri ich topení, ktoré prichádza už v apríli a kulminuje

Najvyššie štíty a vrcholy Vysokých Tatier

Gerlachovský štít (2 654 m)
Gerlachovská veža (2 642 m)
Lomnický štít (2 634 m)
Ľadový štít (2 627 m)
Pyšný štít (2 621 m)

Najvyššie štíty a vrcholy Západných Tatier

Bystrá (2 248 m)
Jakubina (2 194 m)
Baranec (2 184 m)
Baníkov (2 178 m)
Klin (2 172 m)

Najvyššie štíty a vrcholy Belianskych Tatier

Havran (2 152 m)
Ždiarska vidla (2 142 m)
Hlúpy (2 061 m)
Zadné Jatky (2 020 m)
Košiare (2 012 m)

Plošne najväčšie plesá Vysokých Tatier (slovenská časť)

Veľké Hincovo pleso (200 800 m²)

Štrbské pleso (196 700 m²)

Nižné Temnosmrečinské pleso
(117 045 m²)

Vyšné Bielovodské Žabie pleso
(94 640 m²)

Popradské pleso (68 695 m²)

Plošne najväčšie plesá Západných Tatier (slovenská časť)

Prvé Roháčske pleso (22 250 m²)

Štvrté Roháčske pleso (14 400 m²)

Nižné Jamnícke pleso (11 315 m²)

Vyšné Bystré pleso (8 715 m²)

Vyšné Račkové pleso (7 425 m²)

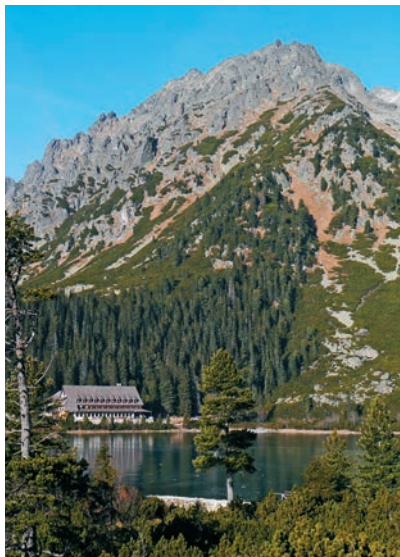
začiatkom leta. Schopnosť zadržiavať zrážky a spomaľovať ich odtok bola v Tatrách výrazne narušená veternou kalamitou v roku 2004. Počas topenia snehu môže dôjsť až k povodňovým situáciám, kedy sa prudko dvíha prietok. Na skalných prahoch dolín vytvárajú toky početné vodopády.

Okrasou tatranskej prírody sú vysoko-horské jazerá, nazývané plesá, ktoré patria medzi „najmladšie prírodné ozdoby“ Tatier. Ich základné plochy a hĺbky sa vytvárali pred asi 20 000 rokmi. Poloha a nadmorská výška plies súvisí s jednotlivými štádiami zaľadnenia Tatier. Vyskytujú sa vo výškach od približne 1 300 m po 2 200 m. Spravidla platí, že tie vyššie položené patria medzi

najmladšie, pretože práve v ich panvách sa ľad udržiaval najdlhšie. Pre plesá sú typické krátke nehlboké pobrežné časti (litorál); dná jazier zvyčajne klesajú prudko dole. Neexistuje presne definované pravidlo, ktorá vodná plocha ešte plesom je a ktorá nie. V slovenskej časti Tatier sa oficiálne eviduje 113 plies, z toho v Západných Tatrách 20 plies. Rôznych vodných plôch aj periodického charakteru by sme narátali ešte viac. Plošne najväčšie a najhlbšie plesá sa vyskytujú v poľskej časti Tatier, pričom tam sa označujú slovom „staw“. Tatranské plesá postupne zanikajú vplyvom prírodných procesov – zanášaním sutinou, ktorá vyplňa ich objem. Raritou je Štrbské pleso, ktoré sa činnosťou istých faktorov naopak zväčšilo.

Podnebie

Tatry sa nachádzajú približne v strede medzi Atlantickým oceánom a Čiernym morom, ako aj medzi Baltským a Jadranským morom. Zároveň sa strmo zdvíhajú hore, prevyšujú okolitú krajinu takmer o 2 000 m. Nachádzajú sa v typickom vnútrozemskom podnebí so studenými zimami a teplými letami. Trvanie podnebných prvkov (teplota vzduchu, zrážky, slnečný svit, oblačnosť a i.) výrazne ovplyvňuje prudký rast nadmorskej výšky. Spravidla na každých 100 m klesá teplota o asi 0,6 °C. Napríklad rozdiel medzi priemernou ročnou teplotou na Lomnickom štíte a v Poprade je takmer 10 °C, pričom vzdušná vzdialenosť medzi nimi nie je ani 20 km. S výškou zároveň spravidla rastie množstvo zrážok. Tatry sú tiež výraznou prekážkou prúdenia vzduchu, ktorý sa núteným vystupovaním ponad hrebene ochladzuje. Tým sa vodné pary zrážajú a vzniká dážď, prípadne sa už jestvujúci dážď zosilňuje. Náveterné polohy a miesta tesne za náveterným hrebeňom tak majú viac zrážok ako tie záveterné, nachádzajúce sa v tzv. dažďovom tieni Tatier. Ročné rozdiely medzi takýmito miestami môžu byť až 2 000 mm zrážok. Medzi špecifiká Tatier patrí viac snehových zrážok, dlhodobé zamŕzanie plies, väčší úhrn zrážok v dolinách ako na vrcholoch, extrémne javy (vietor, búrky a krupobitie) i sezónne nástrahy ako búrky alebo ľadové chodníky.

Flóra

Tatry sú floristicky veľmi bohatým a pestrým územím. Vývoj rastlínstva ovplyvnilo mnoho faktorov ako napríklad veľkosť územia, veľké výškové rozdiely, striedanie sa geologického podložia, klimatické podmienky alebo mikroklimatické podmienky v hlbších dolinách, ako aj historické činitele. Základnou zložkou rastlínstva sú alpínsko-stredoeurópske druhy, ktoré sú už od čias treťohôr rozšírené v európskych pohoriach. Medzi najvzácnejšie tatranské rastliny sa radí niekoľko endemitov a glaciálnych reliktov. Tie sa tu rozšírili v ľadových dobách, avšak teplejšie medziľadové doby prežili len v chladnejších, vyšších polohách. Niektoré z glaciálnych reliktov sú na súčasnej južnej hranici areálu svojho výskytu. Z územia Tatier je popísaných okolo 1 400 cievnatých rastlín, 1 200 lišajníkov, 720 druhov machov a pečeňoviek či zhruba 1 650 druhov a variácií siníc a rias. V Tatrách, na území národného parku, platí prísny zákaz trhania rastlín.

Vegetačné stupne

Vo všetkých svetových pohoriach platí všeobecné pravidlo, že s narastajúcou nadmorskou výškou sa mení zloženie rastlínstva, čo je ovplyvnené zmenou pôdy a klimatických podmienok, základnými zložkami určujúcimi druhovú skladbu. V dôsledku týchto zmien vznikajú na svahoch pohorí špecifické ekosystémy usporiadané „zdola nahor“ do jednotlivých výškových zón. Ide o pravidlo vertikálnej zónálnosti, ktoré sa v Tatrách vysutpujúci prudko nahor výrazne prejavuje. Zjednodušene povedané, s narastajúcou nadmorskou výškou sa mení zloženie rastlínstva. Na území Tatier môžeme rozlíšiť päť základných vegetačných stupňov.

Podsnežný (subniválny) stupeň

sa nachádza nad 2300 m. Charakteristické sú nesúvislé, menšie trávnaté plochy medzi skalami, či rastliny vo väčších škárach, alebo na skalných stenách. Drobné rastliny sa vyskytujú vo Vysokých Tatrách aj na vrcholoch s výškou nad 2600 m, kde prežíva okolo 40 druhov. Sú prispôbené na najtvrdšie klimatické podmienky.

Hôľny (alpínsky) stupeň

vystupuje vo výškach 1850 až 2300 m. Nachádza sa nad pásom, kde končí kosodrevina. Je tu už drsnejšie podnebie a slabá vrstva pôdy vyhovuje už len trávam či drobným, prízemným kríkom. Tie-to vysokohorské lúky dotvára rôzna kvetena prispôbená na dlhé prezimovanie pod snehom. Druhovo pestré sú lúky na vápencovom podklade v oblasti Belianskych Tatier.

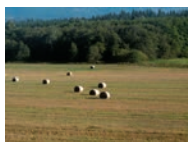
Podhôľny (subalpínsky) stupeň

je vo výškach 1600 až 1850 m, pričom začína nad hornou hranicou lesa. Súvislý les tu postupne prechádza do rozsiahlych pásov kosodreviny. Charakteristickým porastom je borovica horská (kosodrevina), prípadne jarabina vtáčia. V spodnej časti stupňa sa vyskytuje borovica limbová.

Horský (montánný) stupeň

sa vyskytuje vo výškach od 700 (800) až do 1600 m. Je typickým lesným stupňom. Vyskytujú sa tu aj listnaté dreviny, avšak prevažujúce sú ihličnany, predovšetkým smrek obyčajný. Smerom k hornej hranici stupňa pribúdajú borovice limbové. Pásmo lesa výrazne zasiahla vichrica v roku 2004.

Podhorský (submontánný) stupeň

siahla do výšky 700 až 800 m. Tvoria ho polia a lúky späté s dlhou hospodárskou činnosťou človeka, ktorý tieto miesta pretvoril z pôvodných listnato-ihličnatých lesov pre svoje potreby. Lesy sa tu zachovali len vo zvyškoch.

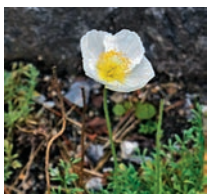

Borovica limbová (*Pinus cembra*)

Borovica limbová, nazývaná tiež jednoducho limba, patrí medzi najznámejších predstaviteľov tatranskej flóry. Vyskytuje sa prevažne pozdĺž hornej hranice lesa až do porastov kosodreviny. Dorastá do výšky okolo 25 m, niekedy aj viac. Je mrazuvzdorná a odoláva aj veľmi nízkym teplotám. Na svahu zabraňuje eróziám pôdy. Dožíva sa veľmi vysokého veku; svoj rast ukončuje až okolo 400. roku. V roku 1986 našli v Kôprovej doline kmeň limby, ktorej vek bol dendrochronologickými analýzami odhadnutý na asi 700 rokov, pričom sa predpokladá, že limby sa môžu dožiť ešte viac. Limba bola v minulosti populárna aj pre svoje drevo. Ľudia napríklad verili, že detská kolíska vyrobená z limby zaháňa zlých duchov. Semenámi limbových šišíek sa živi orešnica perľavá. Orišky si schováva do machu, do plytkej pôdy na skale, čím stromy zároveň vysádza.

Plesnivec alpský (*Leontopodium alpinum*)

Je jedným zo symbolov tatranskej flóry. Vyhovujú mu vápencové skalné miesta v polohách nad 2000 m. Jeho listy sú pokryté bielymi chlpmi, ktoré chránia rastlinu pred chladom. V minulosti sa používal v ľudovom liečiteľstve.

Mak tatranský (*Papaver tatricum*)

Radí sa medzi významné západokarpatské endemity, centrum jeho rozšírenia sú Tatry. Rastie na sutinách a kamenistých, dobre priepustných pôdach. Bezlisté stonky ukončujú nápadné dekoratívne biele kvety s priemerom 3 až 5 cm. Kvitne od júna do septembra.

Šafran spišský (*Crocus discolor*)

Jeho kvety sa objavujú hneď po roztopení snehu a je tak považovaný, podobne ako sneženka, za posla jari. Najčastejšie sa vyskytuje na vlhkých lúčach, pasienkoch či subalpínskych holiach.

Nápadný je veľkým fialovým kvetom, s ktorým kontrastujú pomarančovožlté blizny. Je podobný so šafranom karpatským.

Strachonôžka tatranská (*Delphinium oxysepalum*)

Je trvalá rastlina, ktorá dorastá do výšky 10 až 60 cm. Rastie v skalných žlaboch, sutinách a na svetlých miestach kosodreviny. Patrí medzi staré západokarpatské endemity.

Horec (*Gentiana*)

Horec, známy aj ako encián, je rod rastlín s väčšinou modrými zvoncovitými kvetmi. Do tohto rodu spadajú desiatky druhov. Rastliny sú typické – ako aj názov prezrádza – pre horské prostredie. Dobré známy je horec žltý (*Gentiana lutea*), ktorého koreň sa využíval v ľudovom liečiteľstve, ale je populárny aj vo farmácii či pri výrobe likérov. Na fotografii je horec luskáčovitý (*Gentiana asclepiadea*).

Jarabina vtáčia (*Sorbus aucuparia*)

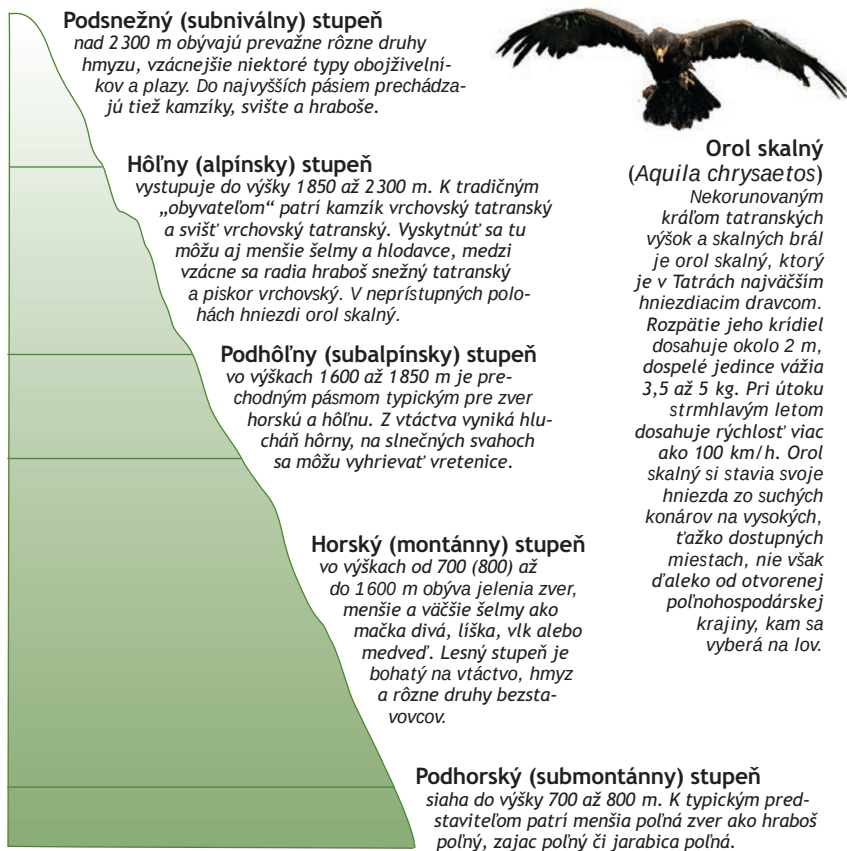
Medzi typické podtatranské stromy (vo vyšších polohách ako ker) patrí aj jarabina vtáčia. Je známa najmä vďaka plodom, červeným guľatým malvičkám (jarabinkám) veľkým ako hrášok. Plody sa často používajú na dekoráciu, ale aj v ľudovom liečiteľstve. V minulosti sa jarabine pripisovali magické vlastnosti.

Fauna

Ako tatranská flóra, tak aj fauna (svet živočíchov) Tatier je veľmi pestrá a bohatá. Jej súčasný stav je výsledkom pôsobenia prírodných, ale i ľudských faktorov, ktoré neraz negatívne ovplyvnili faunu napr. lovom a pytlactvom. V Tatrách žijú typické európske druhy, ale tiež tie, ktoré v prostredí západnej Európy už vyhynuli. Medzi najvzácnejšie patria – rovnako ako pri rastlinách – tatranské endemity a druhy zachované ešte z poslednej doby ľadovej. K osobitným tatranským biotopom sa radia jaskyne so zložitými životnými podmienkami. Dovedna žije v Tatrách okolo 200 druhov stavovcov, medzi ktorými dominuje vtáctvo, 1 220 druhov motýľov, 1 000 druhov chrobákov, 350 druhov pavúkov, 117 druhov mäkkýšov či 13 druhov netopierov. Život nechýba ani v tatranských potokoch a vybraných plesách. Niektoré druhy hmyzu čakajú dodnes na svoje objavenie, resp. konkrétnejšie opísanie a začlenenie. Azda ešte náročnejšie je rozoznať desiatky druhov zooplanktónu, najmenších zástupcov organizmov. Tatranská fauna sa premietla aj do mnohých miestnych názvov ako Jahňací štít, Kozí štít, Medvedie sedlo, Kamzičia jaskyňa a pod.

Vertikálna zonálnosť

Tak ako ovplyvňuje narastajúca nadmorská výška výskyt rastlín, rovnako je to aj v prípade živočíchov. V rámci usporiadania „zdola nahor“ možno aj vo faune vyčleniť päť odlišných biotopov (samozrejme platí, že pohybujúca sa zver sa môže vyskytnúť aj v ostatných pásmach).

Kamzík vrchovský tatranský (*Rupicapra rupicapra tatrica*)

Je jedným zo symbolov Tatier a nachádza sa aj v znaku národného parku. Je poddruhom kamzika vrchovského, pričom na území Tatier, ktoré boli tisícročia izolovaným „ostrovom“ od ďalšieho územia, sa vyvinul v špecifický druh odlišný v detailoch tela a spôsobe života. V roku 1971 bol oficiálne uznaný za endemický druh žijúci iba na území Tatier. Kamzík má v lete redšiu svetlohnedú srst', v zime hustú tmavohnedú. Dospelé jedince vážia asi 35 až 50 kg a dožívajú sa okolo 20 rokov. V roku 2000 bol zaznamenaný rekordne nízky počet kamzíkov, len okolo 200 jedincov. Boli prijaté rôzne opatrenia, vďaka ktorým sa podarilo počty postupne opätovne zvýšiť. Kamzíky sú každoročne monitorované počas kamzičej ruje. V roku 2017 bolo zaznamenaných na území Tatier 1263 kamzíkov. Z obáv o vyhynutie kamzíka bolo už na prelome šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov minulého storočia odchytých asi 30 jedincov, ktorých postupne umelo vypustili na území Nízkych Tatier (tu pôvodné kamzíky vyhynuli v období stredného holocénu) ako „záložnú populáciu“. Adaptácia bola úspešná a v súčasnosti žije aj v Nízkych Tatrách okolo 100 jedincov.

Svišť vrchovský tatranský (*Marmota marmota latirostris*)

Po kamzíkovi je ďalším typickým obyvateľom, ktorý je tiež tatranským endemitom a glaciálnym reliktom. Jeho odlišnosti od príbuzného svišťa žijúceho v Alpách opísal už v roku 1961 Jozef Kratochvíl. Pre svoj typický piskot, ktorý môžeme bežne začuť počas vychádzok v dolinách, je niekedy prezývaný „hvizďák“. Svišť je typickým zvieratom oddávajúcim sa na šesť až sedem mesiacov zimnému spánku (hibernácii), kedy stráca asi tretinu svojej hmotnosti. Znižujú sa mu vtedy tiež životné funkcie ako dych, tep srdca a telesná teplota. Svište sú spoločenské tvory, žijú len v početných kolóniách. Dnes žije na území Tatier viac ako 1000 jedincov. V poslednom období bol zaznamenaný pokles, preto je v súčasnosti veľmi aktuálna jeho ochrana.

Medveď hnedý

(*Ursus arctos*)

Je najväčšou šelmou žijúcou na území Slovenska. Hoci sa radí medzi šelmy a mäsožravce, v jeho potrave počas roka dominuje rastlinná zložka; lesné plody, korenky, byliny. Kvôli zimnému spánku (hibernácii) sa intenzívne vykrmuje od jari do jesene. Dospelé jedince dosahujú hmotnosť aj 350 kg. Samice sú menšie a štíhlejšie. V prírode sa medveď dožíva 25 až 30 rokov. Výnimočne medvede, ktoré stratili svoju plachosť, schádzajú aj do oblastí obývaných ľuďmi, kde ich láka napr. ľahko dostupný odpad. Aktuálna je tak otázka tzv. „medvedieho problému“, s ktorou súvisia rôzne opatrenia. Prirodzene je však medveď plachá šelma, ktorá sa človeku vyhýba.

Rys ostrovid (*Lynx lynx*)

Je najväčšou voľne žijúcou európskou mačkovitou šelmou. Členité skalné terény mu poskytujú dostatok úkrytov. Dospelé jedince sú viac ako meter dlhé, vážia 20 až 35 kg. Pre rysa sú charakteristické trojuholníkové uši so štetinami na koncoch. V zime má podstatne hrubšiu a dlhšiu srst'. Rys má výborný zrak. Je aktívny najmä za súmraku, na svoju obeť čaká zvyčajne v úkryte. V minulosti bol takmer vyhubený, no jeho ochrana pomohla obnove populácie. Okrem obdobia párenia a výchovy mláďat žije samotársky.

Vlk dravý (*Canis lupus*)

Je najväčšou psovitou šelmou. Dospelé jedince sú dlhé až 150 cm a vážia okolo 70 kg. Vlíčie sú menšie. Žijú vo svorkách v prísnej hierarchii. Svoje teritórium si svorky ohraničujú močom a trusom. Vlci sú veľmi dobrí lovci. Na svoju obeť útočia predovšetkým v oblasti krku, brucha alebo zadných nôh. Majú veľmi dobrý čuch, sluch a zrak. Prirodzene sú vlky plaché.

Líška hrdzavá (*Vulpes vulpes*)

Počas túr môžeme natrafiť aj na líšku hrdzavú, ktorá obýva rozsiahle územia Slovenska. Výnimkou nie sú ani Tatry. Je u nás najrozšírenejšou psovitou šelmou. Svoje brlohy si stavia veľmi opatrne, pričom sa tam zdržiava najmä v období párenia a výchovy mláďat. Brloh využíva tiež v prípade úniku. Väčšinu života však žije samotársky.

Výliatok mozgovne
neandertálskej ženy
z Gánoviec pri Poprade

Veľká Morava (833 – 907)			
850	900	950	
		Mojmír II. (894 – 906)	
		Svätopluk (871 – 894)	
		Rastislav (846 – 870)	
		Mojmír I. (833 – 846)	

Dejiny Tatier

Tatry od najstarších období po stredovek

Tatry do 10. storočia

Napriek náročným terénnym a klimatickým podmienkam bola krajina pod Tatrami osídlená človekom už v praveku. Najznámejší je nález výliatu mozgovne neandertálskej ženy z lokality Hrádok v Gánovciach pri Poprade, ktorý dosvedčuje, že ľudia žili v blízkom kontakte Tatier už v staršej dobe kamennej. Slávny doklad o prítomnosti neandertálskeho človeka našiel v roku 1926 miestny kamenársky majster Kolo-man Koky. Vek mozgovne stanovili neskôr na asi 105 000 rokov. Pravekým lovcom isto vyhovovali teplé pramene, avšak prenasledujúci lovný zver sa pravdepodobne dostávali aj do vyšších častí, ako dnes dosvedčujú jednoduché kamenné nástroje nájdené pozdĺž prítokov rieky Poprad. Pri Dolnom Smokovci sa našiel hrot oštetu szeletienskej kultúry starý zhruba 40 000 rokov, nositelia šviderienskej kultúry starej asi 12 000 rokov sú doložení v oblasti Veľkého Slavkova a pravdepodobne aj neďaleko Tatranskej Polianky. Od čias mladšej doby kamennej (neolitu) sa zintenzívnilo osídlenie Popradskej a tiež Liptovskej kotliny. Zriedkavo neolitickí roľníci mohli postupovať aj do vyšších polôh Tatier. Ťažko prístupné pohorie im však nemohlo poskytnúť pôdu vhodnú na polia a pasienky. V strednej dobe bronzovej až staršej dobe železnej osídlili územie pod Tatrami ľudia lužickej kultúry, ktorí si budovali svoje hradiská ako centrá remesla a obchodu. Kultúra vytvorila už vysoko organizovanú spoločnosť.

Obdobie mladšej doby železnej až po staršiu dobu rímsku je spojené s ľudmi púchovskej kultúry, ktorá sa zvykne spájať predovšetkým s keltskými Kotínmi, avšak neskôr sú v kultúrnom prejave prítomné aj rôzne germánske vplyvy. V podtatranskej oblasti bolo v tom čase výrazné spracovanie železa. Najznámejším centrálnym hradiskom bol

Havránok situovaný juhozápadne od Západných Tatier. Huty púchovskej kultúry pracovali aj neďaleko Tatranskej Polianky (lokalita Žltá stena) a pravdepodobne aj v oblasti Smokovcov. Niektorí bádatelia dokonca predpokladajú starú cestu do Veľickej doliny na prepravu surovín. Z doby rímskej pochádzajú sporadické nálezy rímskych mincí

Doba kamenná (2,5 mil. – 2 300 pred Kr.)
paleolit a mezolit (2,5 mil. – 6 000 pred Kr.)
neolit (6 000 / 5 500 – 4 300 pred Kr.)
eneolit (4 300 – 2 300 pred Kr.)

Doba bronzová (2 300 – 800 pred Kr.)

Doba železná (800 – prelom letopočtu)
staršia doba železná – halštatská doba
(800 – 400 pred Kr.)
mladšia doba železná – laténska doba
(400 – prelom letopočtu)

Doba rímska (1. – 4. storočie)

St'ahovanie národov (4./5. – 6./7. storočie)

1200		1250		1300	
	Belo III. (1172 – 1196)	Ondrej II. (1205 – 1235)	Belo IV. (1235 – 1270)		Ondrej III. (1290 – 1301)
Ladislav II. (1162 – 1163)		Ladislav III. (1204 – 1205)			Karol I. Róbert (1301 – 1342)
Štefan III. (1162 – 1172)			Štefan V. (1270 – 1272)	Ladislav IV. (1272 – 1290)	
	Imrich (1196 – 1204)				

1000	1050	1100	1150
Štefan I. (1000 – 1038) Peter (1038 – 1041) (1044 – 1046) Samuel Aba (1041 – 1044)	Belo I. (1060 – 1063) Ondrej I. (1046 – 1060)	Šalamun (1063 – 1074) Ladislav I. Svätý (1077 – 1095) Gejza I. (1074 – 1077)	Koloman (1095 – 1116) Gejza II. (1141 – 1162) Belo II. (1131 – 1141) Štefan II. (1116 – 1131)

predovšetkým z údolia rieky Poprad, ktoré poukazujú na obchodné kontakty. Ďaleko sídliači starovekí učenci označovali oblasť Karpát ako Hercýnsky les. Postupne sa pojem v rímskom ponímaní zužoval. Nálezom európskeho významu je kniežacia hrobka objavená v roku 2006 v popradských Matejovciach. Unikátny nález významne dokumentuje civilizačnú úroveň a kontakty obyvateľov podtatranského regiónu so starovekým Stredomorím.

Neskôr prišli aj do podtatranskej oblasti Slovania. Významnejšie hradisko si založili v oblasti Čingova, ktoré sa však nachádzalo až v severnej časti Slovenského raja. Otázna naďalej ostáva existencia centrálného hradiska v podtatranskej oblasti. Slovan-ské osídlenie doložili archeológovia na viacerých lokalitách v oblasti severného Spiša, Liptova i Oravy. Samotné Tatry pravdepodobne naďalej ostali „územím nikoho“, resp. vlastnícke záujmy nových obyvateľov končili na okraji polí a pasienkov. Viacero náleзов umožňuje predpokladať pod Tatrami kontinuálne osídlenie od slovanskej doby až do samotného vzniku stredovekých obcí známych z písomných prameňov.

Tatry v 11. až 15. storočí

Do písomných prameňov sa dostali Tatry až v stredoveku. Po roku 1000 sa konštitu-ovalo Uhorské kráľovstvo na čele so Štefanom I., do ktorého sa postupne začleňova-alo aj územie Slovenska. Na severe sa vytvárala hranica medzi Uhorskom a Poľskom, pričom práve Tatry tvorili výraznú prírodnú bariéru medzi obidvomi kráľovstvami. Ich väčšia časť sa dostala do Uhorska. V rovnakom čase sa začali postupne formo-vať územno-správne jednotky – komitáty, medzi ktoré patril aj Spiš a neskôr Liptov a Orava (Liptov a Orava boli priamou súčasťou veľkého Zvolenského komitátu až do 14. storočia). Východné Tatry (Vysoké a Belianske) sa dostali do správy Spiša, Západné Tatry do správy Liptova a Oravy. V čase veľkej kolonizácie, ktorá prebie-hala po mongolských vpádoch z rokov 1241 a 1242, bolo potrebné zvýšiť plochy poľnohospodárskej pôdy. Zintenzívnilo sa odlesňovanie, ktoré zasiahlo aj polohy na úpätí Tatier. Tatry čoraz viac lákali miestnych obyvateľov, ktorí tam hľadali vzác-ne kovy, ale aj lesné plody a huby. Svoj dobytok vyhánali na široké územia pastieri. Tatranská zver lákala poľovníkov a pytlakov. Tatry boli tiež útočiskom zbojníkov a pašerákov, ktorí sa snažili cez hory prekonať uhorsko-poľskú hranicu.

Samotné Tatry sa prvýkrát písomne spomínajú pod názvom Triti (montes, quibus no-men est Triti) v odpise listiny z roku 1086. V listine cisár Henrich IV. verifikoval nezachovaný dokument z roku okolo 970. Český kronikár Kosmas spomína vo svojom diele Chronica Boemorum z rokov asi 1119 až 1125 Tatry ako Tritri („...zúži hranice tejto zeme, ktoré som rozšíril až k horám za Krakovom, ktoré sa nazývajú Tritri...“). V listine Boleslava Hanblivého z roku 1255 sú uvedené už pod názvom Tatry (mon-tes qui dicuntur Tatry). V stredoveku boli Tatry známe aj pod názvom Snežné hory. Územia Tatier boli tiež predmetom donácií stredovekých panovníkov a v podhorí vznikli viaceré obce ako Batizovce, Gerlachov, Mengusovce, Važec, Žiar a i., kto-rých názvy sa dodnes odrážajú vo viacerých tatranských polohách.

1350	1400	1450	1500
Mária (1382 – 1385) Ľudovít I. (1342 – 1382)	Albrecht (1437 – 1439) Žigmund Luxemburský (1387 – 1437) Karol II. zvaný Malý (1385 – 1386)	Matej I. Korvín (1458 – 1490) Vladislav II. (1490 – 1516) Vladislav I. (1440 – 1444) Ladislav V. (1440 – 1457)	Ľudovít II. (1516 – 1526)